तन्त्रे १९ पटले। बल्यर्थपशुलक्षणादि यथा "निवेदयेत् गोधनमुष्ट्रं माहुषं वा सुखापकम्। वराहं वाथ छागलं चमरं वाऽश्वतन्तवा। मेषञ्चाथ वराहञ्च गोधिकाञ्च निवेदयेत्" मत्स्यसूक्ते "लुखापञ्च तथा खड्गं चमरञ्च वराहकम्। अश्वं मत्स्यं गोधां माहुषं तदनन्तरम्। न दद्याद्ब्राह्मणो मद्यं माहुषञ्च तथा रुरुम्। लैपलिकान् विवर्णांश्च माहुषान्न कपीनपि। संवत्सरात् परं छागं यावत् स्यात्तु त्रिहायणम्। वराहदलसदृशविशाखाभ्यां सुशोभनम्। मदगन्धसमायुक्तं रोमराजिविराजितम्। लक्ष्णं वाऽश्वकञ्चैव छत्रौ द्वादशवार्षिकम्"। जातिभेदे वर्णविशेषमाह तत्रैव "श्वेतञ्च छागलञ्चैव ब्राह्मणस्य विधीयते। रक्तं श्वेतं क्षत्रियस्य वैश्यस्य गौरमेव च। नानावर्णं हि शूद्रस्य सर्वमामलनप्रभम्" योगिनीतन्त्रे "पशूनाञ्चैव षण्मासात् परतश्च बलिर्भवेत्। छागलः प्रणः श्वेतो वा द्विवर्षात् परतो यदि। "तथा चाजं छागञ्चैव छागञ्च पार्वतीयकम्। मूषिकञ्च वराहञ्च चमरीमेव च"।

रुद्रयामले उत्तरख०६प० पशुभावलक्षणं यथा

"पशुभावस्थितां नाथ! देवतां शृणु विस्तरात्। दुर्गापूजां विष्णुपूजां शिवपूजाञ्च नित्यशः। अवश्यं हि यः करोति स पशुरुत्तमः स्मृतः। केवलं शिवपूजाञ्च यः करोति च स साधकः। पशूनां मध्यमः प्रोक्तः शिवया सह चोत्तमः। केवलं वैष्णवो धीरः पशूनां मध्यमः स्मृतः। भूतानां देवतानाञ्च सेवां कुर्वन्ति ये सदा। पशूनामधमाः प्रोक्ता नरकस्था न संशयः। त्वत्सेवां मम सेवाञ्च ब्रह्मविष्ण्वादिसेवनम्। कृत्वान्य सर्वभूतानां नायिकानां महाप्रभो!। यश्चिन्तयेत् भूतिनीनां ततः सेवां शुभप्रदाम्। यः पशुर्ब्रह्मलक्ष्मीदिसेवाञ्च कुरुते सदा। तथा श्रीतारकब्रह्मसेवां ये वा नरोत्तमाः। तेषामसाध्यभूतादिदेवताः सर्वकामदाः। वर्जयेत् पशुमार्गेण विष्णुपूजापरोजनः" द्वितीयपटले। "नित्यं श्राद्धं तथा सन्ध्यावन्दनं पितृतर्पणम्। देवतादर्शनं पीठदर्शनं तीर्थदर्शनम्। गुरोराज्ञापालनञ्च देवतानित्यपूजनम्। पशुभावस्थितो मर्त्यो मन्त्रसिद्धिं लभेद्ध्रुवम्"। यज्ञियपशुलक्षणं च आ०ट० ४९१ स्मृतादौ द्रष्टव्यः। दृष्टैवक्तमप्रसिद्धे जीवालम्भे पशुप्रतिशब्दे द्रष्टव्यम्। :१०पाणौ पतिविशब्दे द्रष्टव्यम्।

पशुकल्प पु० पशोः यज्ञाङ्गपशोः कल्पोविधानम्। "अथ पशुकल्पः" आ०ट० १ ११। स्मृतादौ विहिते पशूपाकरणादिसंस्कारादिकर्मणि।

पशुगायत्री स्त्री०। पशोः कर्णे जप्यमन्त्रभेदे स च "पशुपाशाय विद्महे विश्वकर्मणे धीमहि। तन्नो जीवः प्रचोदयात्" इत्येवं रूपः। [व्याचारे भाग० ५ २६ २१।

पशुचर्या स्त्री पशोरिव चर्याचारः। पशोरिव निर्ल०

पशुतन्त्र न० पशूनां तन्त्रम्। १अनेकोद्देशेन एकजातीयैक पशुग्रहणे आश्व०श्रौ०१ ६ १७ पशोस्तन्त्रम्। २पशुबन्धेन च। कात्या०श्रौ० ५ १। १९। ३पशुकल्पे च।

पशुद त्रि० पशुं ददाति दा—क। १पशुदातरि २कुमारानुचरमात्रभेदे स्त्री भा०श० ४७अ०।

पशुदेवता स्त्री पशुधिष्ठात्री देवता पशुसम्प्रदानं देवता वा। १पशुधिष्ठात्र्यां देवतायाम्। पशुभेदे देवताभेदाच्च पशुशब्दे दर्शिताः। २पशुसम्प्रदाने देवताभेदे च।

पशुधर्म्म पु० पशूनामिव यथेष्टमैथुनादिरूपो धर्मः। यथेष्टमैथुनादिसम्पादके पशुतुल्यधर्मे मनुः ९ ६६ श्लो०।

पशुनाथ पु० ६त०। १शिवे देवच० २पशुस्वामिनि च।

पशुप त्रि० पशून् पाति—क। १पशुपालके २पशूनां पत्नौ च।

पशुपति पु० पशूनां जीवानां पतिः। १महेश्वरे शिवे १पशुस्वामिनि। यजुर्वेदीयकर्मकाण्डपद्धतिकारके कृष्णायुध सहोदरे २पक्षिवृक्षभेदे च। शिवस्य तत्तामविरक्तिर्यथा "अयञ्च सर्वविद्यानां पतिराद्यः सनातनः। अहं वै पतितो येन पशुमध्ये (जीवमध्ये) व्यवस्थितः। अतः पशुपतिर्नाम त्वं लोके ख्यातिमेष्यसि" वराहपु०। पशुपतिनोपदिष्टम् अण्। पाशुपत शैवाचमभेदे तत्र प्रतिपाद्यविषयाश्च सर्वदर्शनसंग्रहे नकुलीशपञ्चमदर्शनानन्तरं दर्शिता यथा

"तत्रिसं परमेश्वरः कर्मादिनिरपेक्षः कारणमिति पक्षं वैशेषिकनैयायिकदोषदूषितत्वात् प्रतिक्षिपन्तः के चन माहेश्वराः शैवागमसिद्धान्तप्रत्यं यथावद्दीक्षयाद्याः कर्मादिसापेक्षः परमेश्वरः कारणमिति पक्षं कक्षीकुर्वाणाः प्रकारान्तरमक्षिपन्ति। तत्र पशुपतिपाशभेदात् त्रयः पदार्था इति। तदुक्तं तन्त्रतत्त्वज्ञैः "त्रिपदार्थं स्वतन्त्रादं महामन्त्रं जगद्गुरुः। सूत्रेणैकेन संक्षिप्य प्राह विस्तरतः पुनः" इति अस्यार्थः त्रयः पशुपतिपाशाः पदार्था यस्मिन् सन्ति तत्त्रिपदाख्य विद्याक्रियायोगचर्याख्याश्चत्वारः पादा यस्मिन् तत्त्रिपदचरणं महामन्त्रमिति। तत्र पशूनामस्वतन्त्रत्वात